

MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE
O ODNOSIMA IZMEĐU
SRBIJE I KOSOVA:
KONFLIKT ILI SARADNJA

Izveštaj koji je pred vama ima za cilj da rasvetli medijsko izveštavanje u Srbiji i Kosovu o složenim odnosima između ove dve zemlje. S obzirom na istorijsko nasleđe i nedavnu eskalaciju tenzija, od suštinskog je značaja razmotriti kako mediji izveštavaju u vreme krize.

Razlog za produkciju analize o medijskom izveštavanju onlajn portala i televizija u Srbiji i Kosovu možemo pronaći u prepoznavanju vitalne uloge medija u pružanju objektivnih informacija, posebno tokom vremena krize. Odnos između Srbije i Kosova obeležen je decenijama napetosti, koje su se dodatno pogoršale u poslednje vreme. Ovaj sukob se takođe odražava u učestalim međuetničkim tenzijama unutar Kosova gde žive Albanci i Srbi. Imajući u vidu ove okolnosti, smatrali smo da je od velikog značaja proceniti kako mediji prikazuju i šire informacije koje se tiču ovog osetljivog odnosa. Izveštaj ima za cilj da doprinese širem razumevanju uloge medija u oblikovanju javnih percepcija, stavova i narativa prema Srbiji i Kosovu.

Metodološki pristup omogućio nam je da otkrijemo obrasce i trendove u medijskom izveštavanju, koristeći analizu sadržaja 942 teksta iz sedam različitih medijskih izvora. Vremenski okvir istraživanja obuhvata odabrane datume između septembra 2022. i februara 2023. godine, uz dodatnu analizu medijskog izveštavanja nakon majskog incidenta na severu Kosova, koju smo predstavili kao Studiju slučaja objavljenu kao prilog ovom izveštaju. Metoda analize sadržaja obuhvata identifikaciju izvora, tema, tona, vizuelne prezentacije i dominantnih strategija u vezi sa medijskim prikazivanjem odnosa između dve zemlje. Analizirani tekstovi potiču iz medijskih izvora koji su odabrani na osnovu njihovih uredničkih standarda i uticaja na javnost. U Srbiji, analiza je uključila četiri onlajn medija: Danas, Blic, Kurir i Novosti, kao i tri televizije sa nacionalnim pokrivanjem: RTS1, N1 i Pink. Na Kosovu, naš uzorak je uključivao Gazeta Express, Gazeta Blic, Telegrafi, Kosovo Online i TV stanice RTK 1 i Klan Kosova.

Jedna od uočenih značajnih karakteristika medijskog izveštavanja o međusobnim odnosima je polarizacija. Ovaj jaz je primetno vidljiv u oba medijska okvira. U Srbiji, izveštavanje o ovoj temi često se usklađuje sa jednim od dva različita pola: pro-vladino ili anti-vladino. Slična situacija može se primetiti i na Kosovu, gde medijski izvori često prate etičke linije. Na Kosovu, izveštavanje glavnih medija je uravnoteženije u odnosu na Srbiju, ali i dalje postoje određeni problemi. Problem sa medijskim izveštavanjem na Kosovu posebno je vidljiv u monoetničkom pristupu kada novinari izveštavaju samo o jednoj etničkoj grupi ili se specifično obraćaju jednoj od dve etničke skupine.

Prema rezultatima dobijenim kroz ovo istraživanje, možemo uočiti određene obrasce, strategije i izgradnju glavnih narativa u medijskom izveštavanju, a neki od ključnih zaključaka su:

- Izveštavanje medija o odnosima između Srbije i Kosova je izuzetno intenzivno - u izabrani mediji u proseku svakodnevno objavljuju 50 vesti. Većina ovih sadržaja su kratke vesti zasnovane na činjenicama.
- U našem uzorku, datumi sa najvećim brojem vesti su 29. decembar 2022. i 17. februar 2023. godine. Prilike koje su podstakle povećano izveštavanje su uklanjanje barikada i blokada na severu Kosova i potpisivanje Ohridskog sporazuma, stavljajući u fokus deeskalacione napore.

- Izveštavanje je uglavnom usmereno na napetosti, krizne situacije na terenu i dijalog na visokom nivou, dok su izveštaji o ekonomskim, kulturnim odnosima ili bilo kojoj vrsti saradnje između Kosova i Srbije retki. Priče se uglavnom predstavljaju kroz prizmu politike, dok životna svakodnevnica ostaje neprimećena.
- Javno mnjenje u Srbiji oblikuje se na osnovu ograničenog broja izvora i bez zadovoljavajuće raznolikosti glasova u debati. Predsednik Srbije je najčešće korišćeni izvor informacija. Gotovo nikada se u srpskim medijskim izvorima ne citiraju zvaničnici sa Kosova kao izvor informacija, čak ni u situacijama kada postoje zajednički sastanci na visokom međunarodnom nivou ili zajednički naponi za normalizaciju. Zvaničnici Kosova će se verovatnije citirati u srpskim medijima kada se njihove izjave doživljavaju kao kontroverzne ili provokativne.
- Javnost na Kosovu se informiše na različite načine, obuhvatajući stavove i mišljenja svih strana. Medijski izvori na Kosovu izveštavaju o izjavama vlade, srpske strane, opozicije, kao i EU i drugih međunarodnih aktera. Predstavljanje zvaničnika vlade je uravnoteženije, a kosovski premijer često biva kritikovan jer njegove akcije nisu u skladu sa onim što je obećao tokom izborne kampanje.
- Načini izveštavanja takođe variraju između tabloida i profesionalnih medija koji se pridržavaju standarda i ovo je posebno vidljivo u slučaju Srbije. Suprotno pro-vladinim tabloidima, važno je istaći izveštavanje lista Danas i televizije N1, koje se može smatrati primerom dobre prakse.
- Utvrđeno je da nije bilo ozbiljnih povreda etičkog kodeksa novinara, a najveći problem je kontekst u kojem se informacije plasiraju, koji se uglavnom zasniva na ukupnoj uredničkoj politici medija i generalnom stavu prema etičkim standardima. Povrede kodeksa uglavnom nastaju kada se izveštava o kriznim situacijama, što ostavlja malo prostora za proveru činjenica, kao i iz onlajn okoline koja podstiče senzacionalističko novinarstvo i viralnost sadržaja umesto profesionalnog izveštavanja.
- Nedostatak perspektive lokalnih zajednica u izveštavanju takođe je vidljiv i u vizuelnoj prezentaciji. Naime, u više od polovine tekstova, prateće vizuelno medijsko izveštavanje je pretežno usmereno na političare i državne zvaničnike, dok su životi običnih ljudi izostavljeni.

Uvod: Kontekstualizacija

U momentu objavljivanja ovog izveštaja (oktobar 2023) situacija na Kosovu još uvek nije mirna, nakon nekoliko meseci tenzija u severnom delu Kosova, počevši od protesta i sukoba lokalnih Srba sa snagama kosovske policije i KFOR-a, pa zatim tenzičnih izbora u četiri opštine na severu koje su kosovski Srbi bojkotovali, da bi na kraju eskalirala krajem septembra 2023. incidentom u manastiru Banjska, kada su se oružano sukobili lokalni Srbi sa snagama kosovske policije, a što je rezultiralo pogibijom četvorice učesnika tog sukoba i potencijalno ozbiljnim diplomatskim sankcijama Srbiji.

Ove tenzije nisu novost, već su složene, ukorenjene u istorijskim, etničkim i teritorijalnim sporovima. Region Kosova ima ogroman kulturni i istorijski značaj kako za Srbe tako i za Albance. Nakon raspada Jugoslavije tokom devedesetih godina, Kosovo je tražilo nezavisnost od Srbije i proglasilo nezavisnost 2008. godine, od kada nastoji da bude međunarodno priznato.

S druge strane, Srbija odbija da prizna nezavisnost Kosova, smatrajući ga integralnim delom svoje teritorije. Položaj srpske zajednice na severu Kosova takođe je bio tačka tenzija, budući da su procesi integracije pokazali samo ograničen napredak u poslednjim godinama.

U poslednjih sedam meseci istraživači organizacija BIRN Srbija i Internews Kosova u okviru zajedničkog projekta „Podsticanje medijske međukulturne razmene kao korak ka procesu pomirenja između Kosova i Srbije” pratili su izveštavanje medija o međusobnim odnosima, budući da mediji predstavljaju važan društveni stub koji bi trebalo da pomogne građanima da bolje budu informisani o važnim pitanjima.

Razumevanje složene stvarnosti i političkog i društvenog konteksta u međusobnim odnosima dve zemlje jedna je od (mnogih) uloga medija u društvu. Mediji ne samo da pružaju informacije javnosti, već umnogome mogu da doprinesu rešavanju konflikata. Takva uloga medija podstiče na izveštavanje u kom se veći akcenat stavlja na adresiranje osnovnih uzroka sukoba i davanje šanse i mogućnosti miru, umesto isticanja nasilja, rata i negativnih događaja.

Glavni fokus ovog istraživanja je kako su mediji u Srbiji i Kosovu izveštavali o odnosima između ove dve zemlje, kako je konstruisana ideja „drugog” i kako su događaji i incidenti bili predstavljeni.

Ova analiza takođe omogućava upoređivanje glavnih razlika i sličnosti u medijskom izveštavanju, u zavisnosti od toga odakle se izveštava.

Izveštaj je odgovor na nedostatak ovog tipa istraživanja kako u Srbiji tako i na Kosovu, a popunjavanje ovog praznog prostora može pomoći prilikom prikupljanja podataka i u usmeravanju debate o medijskim i novinarskim standardima u izveštavanju o ovom pitanju.

Postoji potreba za promenom dominantnog narativa i drugačijim pristupom u izveštavanju, što bi doprinelo smanjenju napetosti, naglašavanju normalizacije odnosa i inkluzivnog narativa o zajedničkim prioritetima za budućnost.

Izveštaj je strukturiran tako da ima dva različita poglavlja - jedno koje mapira opšte trendove u izveštavanju medija i dodatno poglavlje koje predstavlja studiju slučaja o medijskom izveštavanju tokom dana kada su incidenti bili najnapetiji (izuzimajući septembarske događaje u Banjskoj, koji nisu činili uzorak u analizi, jer su se desili nakon završetka istraživanja). Kada se izveštava o kriznim događajima, razlike među medijima postaju dublje, a narativi dve propagande se sudaraju, na šta ukazuju i podaci iz studije slučaja, što je najznačajnija razlika u odnosu na mejnstrim izveštavanje.

Opadanje demokratskih kapaciteta i medijskih sloboda

Iako imaju mnogo razlika, obe zemlje imaju nešto zajedničko, a to je da su u proteklim godinama svedočile sporom napretku u procesu normalizacije ili čak i nazadovanju po pitanju demokratizacije i medijskim slobodama.

Prema izveštaju Freedom House-a, Srbija se nalazi u stanju tranzicione ili hibridne vlasti u 2023. godini.

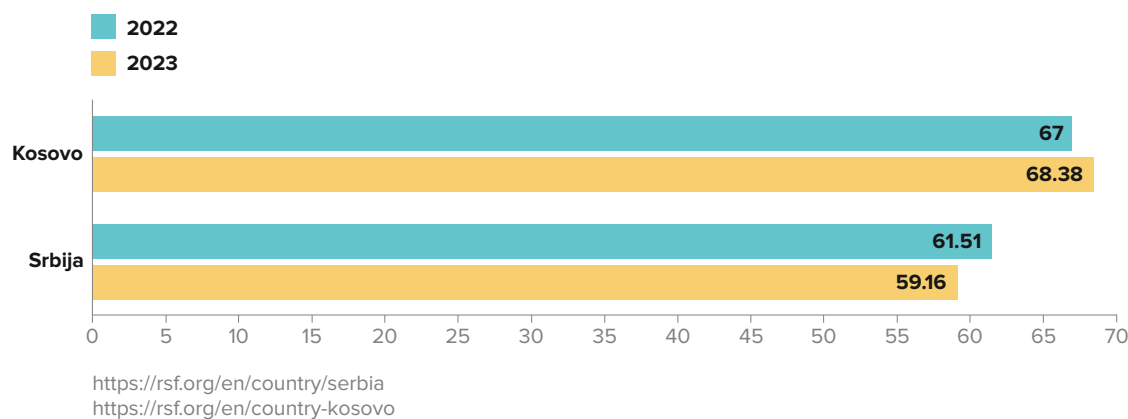
Tokom poslednjih deset godina, Srbija se suočila sa urušavanjem demokratije i smanjenjem prostora za političku opoziciju. Mnoge međunarodne i domaće organizacije za praćenje nivoa demokratije su primetile da je Srpska napredna stranka (SNS), kojom predsedava predsednik Aleksandar Vučić, konsolidovala vlast putem sve veće kontrole nad državnim institucijama i medijima. Aktuelna vlada optužuje se za ograničavanje slobode medija, manipulaciju pravosuđem i gušenje drugačijih stavova, što izaziva zabrinutost u pogledu stanja demokratije u zemlji.

Za razliku od Srbije, Kosovo je doživelo napredak u uspostavljanju demokratskih struktura, uključujući održavanje redovnih izbora i razvoj pluralističkog političkog okruženja, prema izveštaju Freedom House-a. Ipak, zabrinutosti i dalje postoje u vezi sa vladavinom prava, korupcijom i ukupnom funkcionalnošću institucija. Transparency International's Corruption Perception Index ističe kontinuirane probleme sa korupcijom unutar javnog sektora Kosova.

Demokratska kultura utiče na medijske sektore obe zemlje, ali razvoj održivih i nezavisnih medijskih izdanja ometaju autoritarni režimi.

Na Kosovu, prema Reporterima bez granica, medijsko tržište je raznoliko, ali je razvoj ograničen veličinom države i strogim odvajanjem duž etničkih linija. Nezavisnost medija je ugrožena lošom regulacijom i zavisnošću od partijske distribucije javnih sredstava. Čak i kada mediji uspevaju da drže političare odgovornima, novinari ostaju meta političkih napada.

Srpsko medijsko tržište je izuzetno fragmentirano, sa više od 2600 registrovanih medija. Srpski novinari rade u visoko polarizovanom političkom okruženju, pri čemu članovi vladajuće stranke često pokreću političke napade na novinare. Srbija se može pohvaliti izuzetno progresivnim medijskim zakonodavstvom, koje se rangira među najnaprednijima u pogledu svog razvijenog pravnog okvira, ali njegova primena često izostaje.

U poslednjih godinu dana, Srbija je pala na listi zemalja koje garantuju bezbednost novinarima. Prema izveštaju Reportera bez granica za 2023. godinu, Srbija se nalazi na 91. mestu, dok je prethodne godine, 2022. godine, bila na 79. mestu. S druge strane, Kosovo je u ovoj oblasti napredovalo u poslednjih godinu dana. Za razliku od 61. mesta u 2022. godini, Kosovo sada zauzima 56. poziciju od ukupno 180 zemalja na istoj listi.

Izvor, IREX VIBE report 2022

Zemlja	Ukupan rezultat	Kvalitet informacija	Raznovrsnost kanala: kako teku informacije	Konzumiranje i angažovanost publike	Delovanje na promene: kako se informacije koriste od strane javnosti i drugih aktera
Srbija	15	13	17	16	13
Kosovo	23	22	26	20	25

Duboka polarizacija (u slučaju Kosova duž etničkih linija, a u Srbiji između pro-vladinih i anti-vladinih medija) jedna je od ključnih karakteristika oba medijska sistema. Ova polarizacija se dodatno produbljuje kroz medijsko izveštavanje mejnstrim medija o međusobnim odnosima, koji su uglavnom opterećeni propagandom ili stereotipnim izveštavanjem.

Naše istraživanje

Izveštavanje medija o odnosima između Srbije i Kosova je intenzivno, vesti i izveštaji se pojavljuju svakodnevno na različitim kanalima. Imajući u vidu intenzitet izveštavanja, kao i ulogu medija u formiranju javnog mnjenja, u ovom istraživanju smo se bavili analizom glavnih medijskih narativa, pre svega kroz mapiranje najuticajnijih izvora, obrađenih tema i načina njihovog predstavljanja.

Takođe smo se fokusirali na način na koji pojedini mediji sa različitim uredničkim politikama predstavljaju iste događaje, kako usmeravaju pažnju na određene teme, ton i način njihove prezentacije, vizuelne elemente izveštavanja, poštovanje etičkih standarda i širenje dezinformacija.

Naša osnovna pretpostavka bila je da se informacije o odnosima između Srbije i Kosova najviše prezentuju kroz vesti o dijalogu, planovima institucija i visokih političkih zvaničnika i da se pruža malo ili nimalo uvida u svakodnevni život, realne probleme obe zajednice i potencijale za međusobnu saradnju.

Kako bismo ispitali gorenavedenu pretpostavku, u istraživanju smo koristili kvantitativno-kvalitativnu metodu analize sadržaja. Ova metoda podrazumeva da je svaki tekst kodiran prema sledećim kategorijama: teme, prilike koje su pokrenule izveštavanje, izvori, ton priče, žanrovi, vizuelna prezentacija i dezinformacije ili povrede etičkog kodeksa. Nakon analize, svaki od ovih kodova omogućava tumačenje ključnih dimenzija medijskog izveštavanja. U istraživanju je mapirano i analizirano ukupno 942 medijska izveštaja.

Naš uzorak obuhvatio je televiziju i onlajn medije, budući da su to mediji sa najširoom publikom i najvećim uticajem. Izabrali smo 7 medija iz Srbije i 6 medija sa Kosova. U Srbiji, analiza je obuhvatila 4 onlajn medija: Danas, Blic, Kurir i Novosti, zajedno sa tri glavne televizije sa nacionalnim dometom: RTS1 kao najgledaniji i javni medijski servis, kao i komercijalne televizije sa privatnom vlasničkom strukturom – N1 i Pink. Na Kosovu, naš uzorak je uključivao Gazeta Express, Gazeta Blic, Telegrafi - uticajne onlajn medije na albanskom jeziku, zajedno sa Kosovo Online, portalom koji služi srpskoj zajednici na Kosovu i dopisnikom mnogih medija u Srbiji. Takođe smo uključili RTK1, prvi kanal javnog medijskog emitera i Klan Kosova, privatnu televizijsku stanicu.

Kriterijumi za izbor uključivali su ne samo najuticajnije medije, već i njihove različite uredničke politike, što nam je omogućilo da istražimo aktuelne trendove u glavnom medijskom izveštavanju.

U Srbiji, Blic, Kurir, Novosti i Pink pridržavaju se pro-vladine uredničke politike, pri čemu Kurir i Pink često primenjuju visoko tabloidni pristup u izveštavanju. Blic, najčitaniji portal u zemlji, Novosti teže ka desnom političkom spektru, dok N1 i Danas zauzimaju kritički stav prema vlasti i smatraju se medijima koji najviše poštuju novinarske standarde. RTS, glavna medijska kuća u Srbiji, obično izveštava na način koji podržava vladu.

Na Kosovu, većina medija koje smo izabrali sprovodi izveštavanje koje se trudi da bude uravnoteženo između vlasti i opozicije. Vlast se kontinuirano poziva na odgovornost i kritikuje zbog svog pristupa međuetničkim problemima, i problemima u severnom delu Kosova. Nedavno su i međunarodna zajednica (uključujući EU) i lokalni mediji reagovali na pokušaje kosovskih zvaničnika da opozovu dozvolu za emitovanje Klan Kosova. Proces suspenzije je na kraju zaustavljen pod pritiskom javnosti.

Naše istraživanje nije moglo obuhvatiti celokupno izveštavanje medija o odnosima između Kosova i Srbije, pa smo konstruisali slučajni uzorak datuma koji će biti obuhvaćeni, uključujući 15 različitih datuma. Istraživanje je obuhvatilo sledeće datume: 2, 5. i 25. septembar 2022. godine; 10, 21. i 28. oktobar 2022. godine; 17, 19. i 29. decembar 2022. godine; 3, 5. i 8. januar 2023. godine i 5, 17. i 18. februar 2023. godine.

Ista metodologija analize sadržaja korišćena je za izradu izveštaja studije slučaja o izveštavanju tokom incidenata. Obuhvaćeni datumi uključivali su 29. maj, 28. jun i 5. jul 2023. godine. Događaji u Banjskoj iz septembra 2023. godine nisu ušli u istraživački uzorak, jer je analiza sadržaja bila završena pre ovog incidenta.

Rezultati

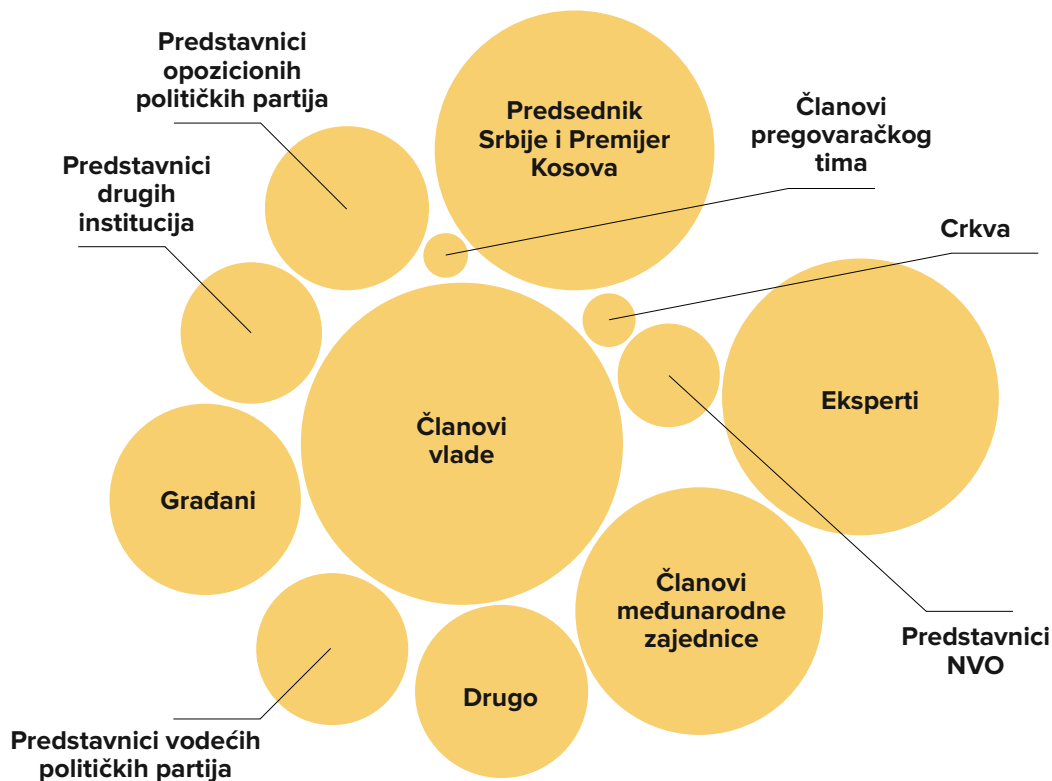
Izvori i tonovi priča: iznalaženje krivaca

Izvori su ključni za svaku medijsku priču jer mogu da oblikuju činjenice, pozadinu i/ili kontekst. Takođe se smatraju glavnim pokretačima celokupnog medijskog izveštavanja. Naše istraživanje je otkrilo da visokorangirani političari s obe strane, zajedno sa članovima međunarodne zajednice, diktiraju dnevni red jer su najčešće citirani izvori.

Kritike i negativni tonovi u međusobnoj „igri iznalaženja krivaca” uglavnom dolaze od visokih zvaničnika, u slučaju Srbije to uključuje predsednika Vučića i članove vlade, dok u slučaju Kosova uglavnom dolaze od visokih vladinih zvaničnika.

Izjave i direktne poruke kosovskih predstavnika retko se čuju u srpskim medijima u direktnom TV prenosu. Građani se uglavnom pojavljuju u ulozi žrtava ili onih čija se prava krše.

Distribucija izvora

U ovom istraživanju identifikovano je više od 400 pojedinačnih izvora u medijskim pričama. Srpski predsednik Aleksandar Vučić pojedinačno je najčešće citirana osoba kako u srpskim, tako i u kosovskim medijima. Citiran je 134 puta u 942 analizirana teksta. U srpskim medijima, s obzirom na većinu njih koji podržavaju vlast, on je prikazan kao „čuvar” srpske pozicije u procesu pregovora i ključna osoba koja garantuje sprovođenje sporazuma. Ova pozicija obično retko biva osporavana u srpskim medijima i može se čuti samo u medijima sa kritičkom uredničkom politikom, pre svega N1 i Danas. U kosovskim medijima, on je predstavljen kao političar koji pokušava da ostane u dobrim odnosima sa svim međunarodnim stranama, uključujući SAD, EU i Rusiju, te kao osoba koja podstiče i kontroliše kriminalne grupe na severu Kosova. Vučić se takođe pominje u kontekstu njegovog učešća u građanskom ratu na prostoru bivše Jugoslavije tokom devedesetih godina prošlog veka i kao ministar informacija tokom autoritarnog režima tadašnjeg srpskog lidera Slobodana Miloševića.

U ukupnom broju citata, posle predsednika Vučića, najcitiraniji su kosovski premijer Albin Kurti i srpska premijerka Ane Brnabić.

Drugi članovi diplomatskih i pregovaračkih timova, kao i predstavnici međunarodne zajednice, uglavnom su predstavljeni kroz diplomatske misije i u kontekstu okvira za pregovore (većina dolazi iz EU i SAD), zajedno sa vojnim misijama koje su prisutne na Kosovu, a njihova zastupljenost se ogleda u broju citata.

Stručnjaci se često koriste za izveštavanje i tumačenje događaja i pojavljuju se u izveštajima više od 100 puta. U Srbiji, pro-vladini mediji često zloupotrebljavaju stavove nezavisnih stručnjaka, jer se obično slažu sa vladinim stavovima u pregovorima.

Predstavnici opozicionih stranaka primetno su odsutni sa celokupnog medijskog dnevnog reda, njihovi citati se uglavnom nalaze u medijima koji kritikuju poteze vlade, posebno u Srbiji. Na Kosovu, srpska opozicija privlači pažnju medija, a političari, politički analitičari i aktivisti poput Aleksandra Jablanovića, Aleksandra Arsenijevića, Rade Trajković i Nenada Rakića dobijaju medijsku pažnju kada izražavaju svoja mišljenja protiv Srpske liste, stranke koja je podržana iz Beograda.

Građani su direktno citirani samo 13 puta, obično u ulozi žrtava incidenata na severu Kosova. Posebno u televizijskim izveštajima, pripadnici jedne zajednice retko mogu čuti predstavnike drugog naroda kako govore direktno; njihovi citati obično se prenose putem novinara.

Tematski fokus: kako događaji oblikuju agendu

Mediji su izveštavali o različitim temama u ovom periodu, a događaji koji su obeležili šestomesečni period obuhvaćen našim istraživanjem uključuju, između ostalog: registraciju tablica i pre-registraciju srpskih vozila na Kosovu, pojačanu prisutnost kosovske vojske u srpskim opštinama na severu, hapšenja srpskih policajaca, barikade i blokade puteva na severu Kosova, političke pregovore na visokom nivou, godišnjicu Briselskog sporazuma i Ohridskih mirovnih pregovora između Srbije i Kosova pod mandatom EU, godišnjicu proglašenja nezavisnosti Kosova itd.

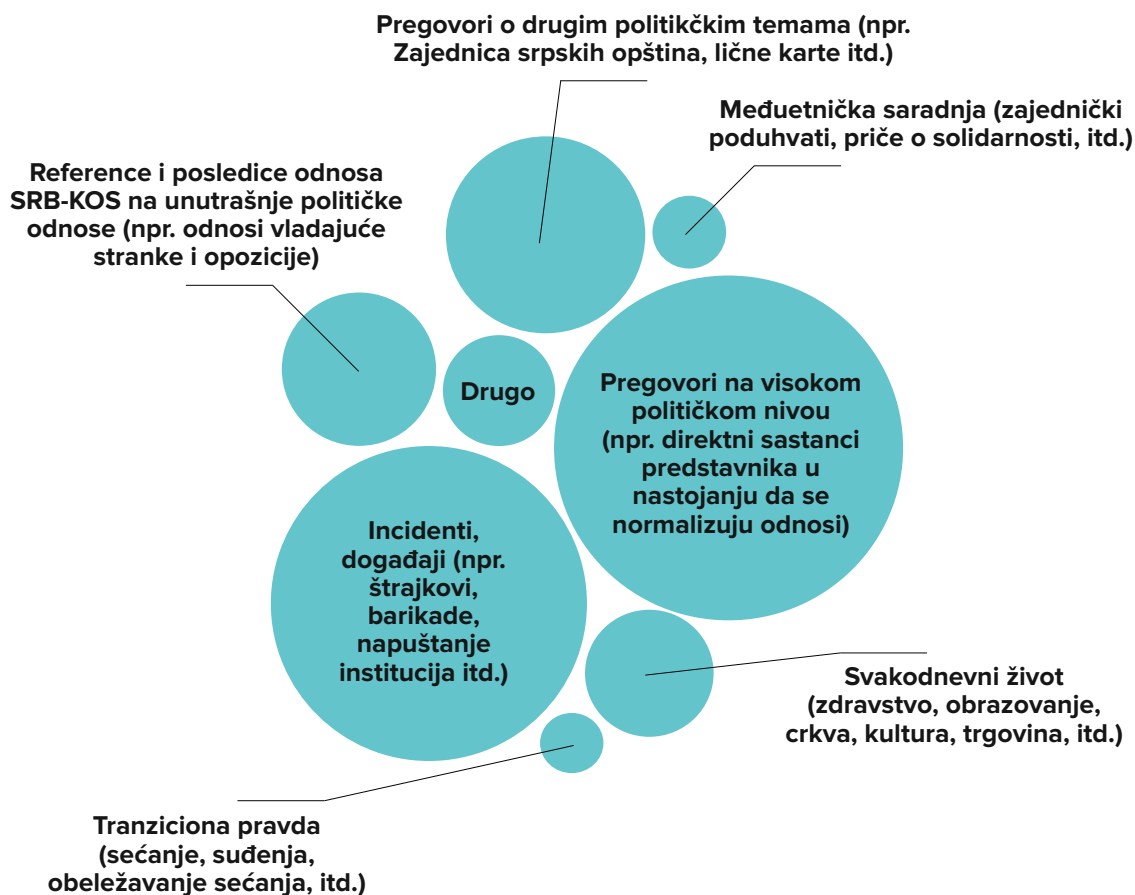
U odabranom uzorku, najintenzivnije izveštavanje zabeleženo je 29. decembra 2022. godine, povodom uklanjanja barikada i blokada od strane Srba na severu Kosova, kao i 17. februara 2023. godine, povodom obostranog potpisivanja Ohridskog sporazuma, što znači da su mediji stavljali akcenat na deeskalaciju tenzija.

U zavisnosti od dana, broj izveštaja varirao je od 14 do 85, što svedoči o intenzitetu izveštavanja.

Prema rezultatima istraživanja, u izveštavanju dominiraju politički pregovori na visokom nivou i incidenti. Svi TV mediji u našem uzorku obezbedili su direktno emitovanje sa područja incidenata na severu Kosova, dok su onlajn mediji imali svoje dopisnike. U istraživanju, teme koje se odnose na pregovore o politikama koje utiču na svakodnevni život (npr. registracija tablica, lične karte, Sporazum o srpskim opštinama itd.) dolaze na treće mesto.

U Srbiji, tema odnosa prema Kosovu takođe je prisutna kao deo unutrašnje dinamike vladajuće stranke i opozicije. Sećanje i tranziciona pravda su teme o kojima ekskluzivno izveštavaju kosovski mediji. Ove različite primarne teme svedoče o razlikama u lokalnim stvarnostima.

Teme za izveštavanje

Kao što se očekivalo, izveštavanje uglavnom pokreću stvarni događaji. Mediji obično teže da izveštavaju o aktuelnim zbivanjima, posebno onima koji su vezani za konflikte. Ove teme povećavaju posetu veb sajtovima i povećavaju gledanost TV kanala, pa nije iznenađujuće što su mediji posvetili posebnu pažnju ovim događajima. U našem uzorku, skoro trećina izveštaja posvećena je konkretnim aktuelnim događajima.

Po broju izveštaja slede sadržaji inspirisani pregovorima na visokom nivou. Izveštaji koji se baziraju na različitim reakcijama dolaze treći i ovo je tačka gde su vidljiva urednička politika i način na koji mediji „konstruišu” stvarnosti.

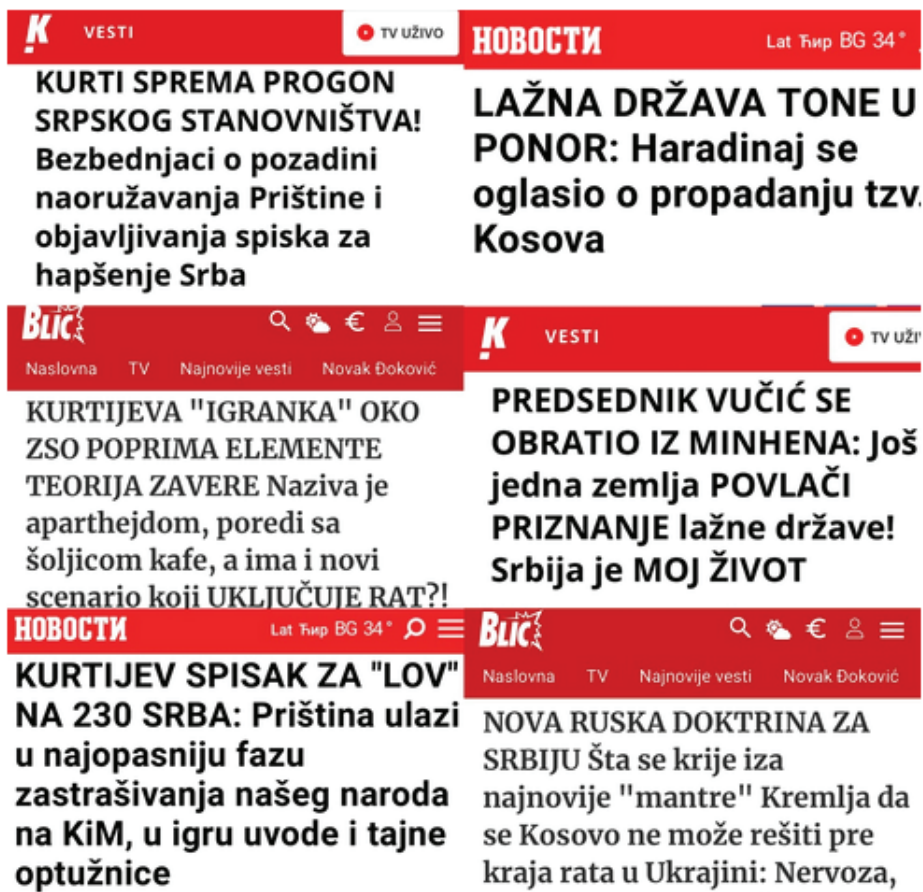
Teme za izveštavanje

Priče koncipirane kao reakcije na događaje posebno su prisutne u srpskim onlajn medijima. Po pravilu, mediji koji proizvode najveći broj vesti zapravo ih baziraju na različitim reakcijama na iste događaje, čime povećavaju „obim” produkcije koja odgovara algoritamskom okruženju.

Jedna od strategija koja se koristi, posebno vidljiva u izveštavanju RTS1 i Pink, je objavljivanje reakcije, ali bez ikakvog konteksta, tako da gledaoci ne znaju na koju izjavu ili događaj se reakcija odnosi.

Ton je još jedna dimenzija izveštavanja koju smo testirali, a koja zavisi od uredničkih politika. Obično vidimo da tabloidni mediji eksploatišu informacije pripisujući im kritičke ili podržavajuće tonske izraze, izazivajući na taj način emotivne reakcije. Osim toga, algoritmi društvenih medija dodatno pojačavaju ovu vrstu informacija. Ovaj zaključak se takođe može primeniti i na ovo istraživanje, a to je najvidljivije kroz senzacionalističke naslove.

Naš izveštaj dodatno pokazuje da je otprilike polovina priča kontekstualizovana neutralnim tonom, a ovaj zaključak proizilazi iz činjenice da vesti i činjenično izveštavanje dominiraju uzorkom.

Vrsta izveštavanja

Neutralno, deskriptivno, zasnovano na činjenicama

436

Kritički, negativan prema temi/akterima, ističe negativne aspekte (SRB kritikuje KOS, KOS kritikuje SRB)

216

Promotivni, preterano podržavajući, bez kritične distance (SRB podržava SRB, KOS podržava KOS)

138

Kritički, negativan prema temi/akterima, ističe negativne aspekte (SRB kritikuje SRB, KOS kritikuje KOS)

80

Kritički prema svim strana

48

Podržavajući prema svim stranama

17

Promotivna, preterana podrška, bez kritičke distance (SRB podržava KOS, KOS podržava SRB)

7

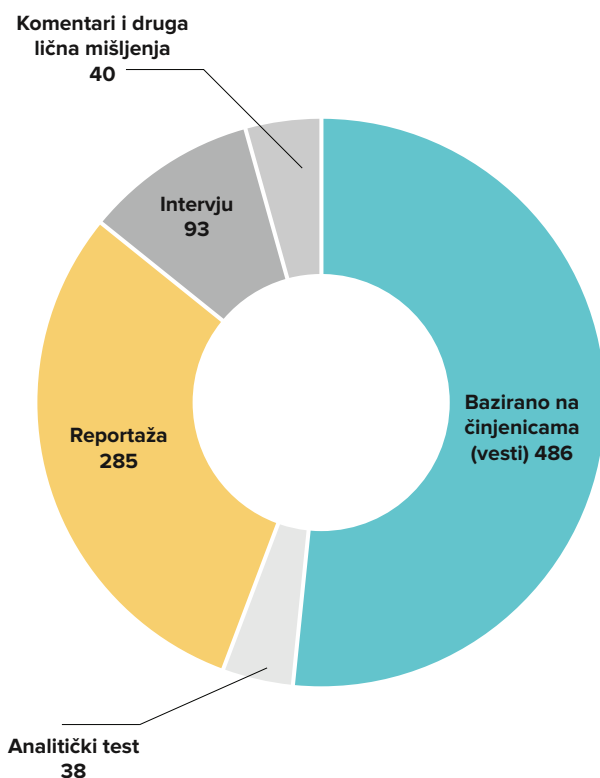
0 50 100 150 200 250 300 350 400 450

Poštovanje profesionalnih standarda

Više od polovine tekstova u izabranom periodu su vesti zasnovane na činjenicama. Ovo proizilazi iz činjenice da mediji često prenose kratke izjave ili reakcije zvaničnika ili drugih izvora, pružajući publici osnovne informacije, koja se naknadno prate izveštajima i analizama.

Imajući u vidu da je većina analiziranih medijskih kuća imala novinare na terenu, žanr izveštaja dolazi sledeći u posmatranom periodu. Izveštaji prate vesti o glavnim događajima, uz dodatne komentare i objašnjenja konteksta.

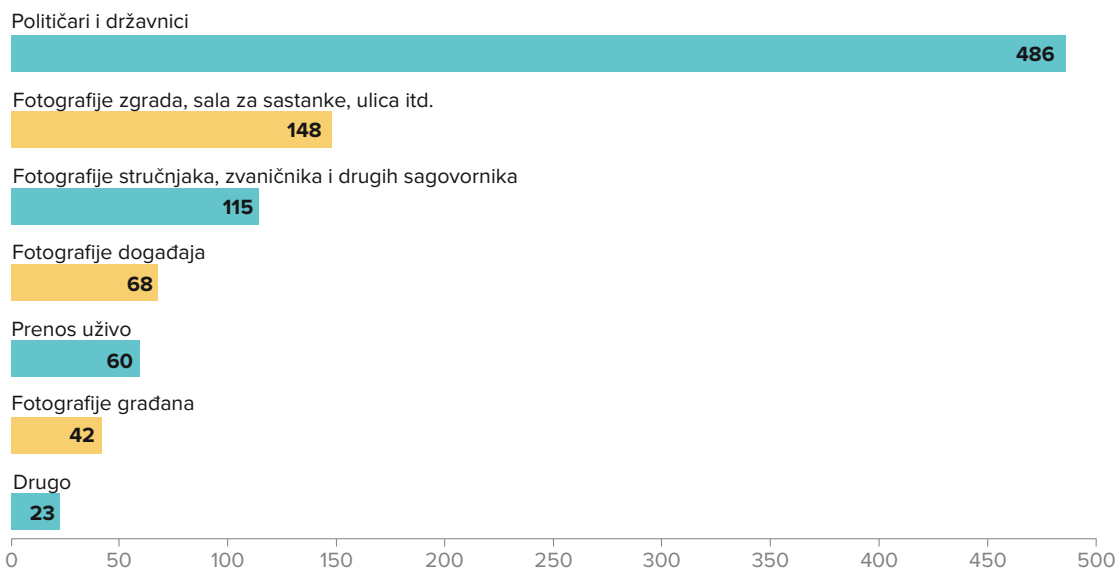
Zastupljenost žanrova

Što se tiče vizuelne prezentacije, većina vesti i izveštaja je opremljena fotografijama političara, državnika ili drugih zvaničnika. Slike političara i državnika koriste se u različitim kontekstima. Korišćene su ili pri izveštavanju o njihovim reakcijama ili komentarima na događaje, ili pri izveštavanju o posetama, sastancima na visokom nivou itd.

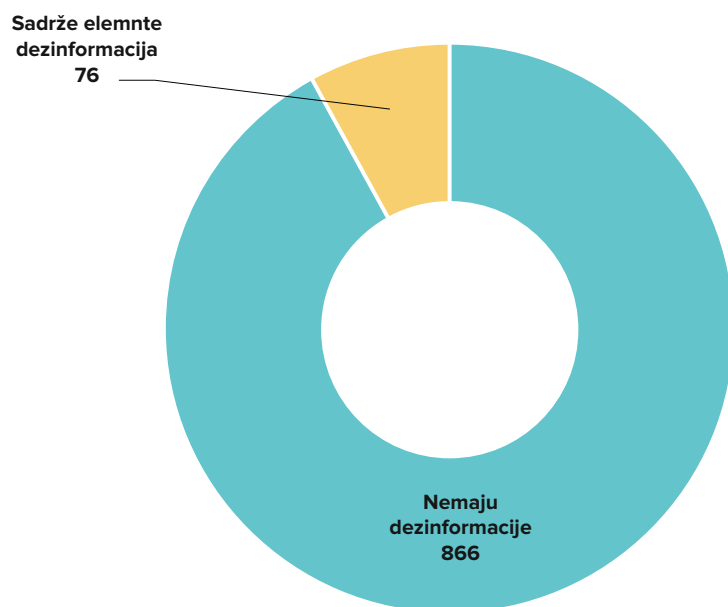
TV izveštavanje, prema svojoj prirodi, oslanja se na direktne prenose uživo, citate izvora, fotografije koje prate pozadinu uključujući zgrade, ulice, trgove, administrativne prelaze između Srbije i Kosova, generičke slike običnih građana itd.

Vizuelna prezentacija

Vizuelne prezentacije otkrivaju važnu dimenziju uredničkih politika, u ovom slučaju, one „skrivaju” više nego što otkrivaju. Najvećim delom zato što su repetitivne (ista mesta, isti ljudi, iznova i iznova) ne uspevaju da prikažu pravo stanje na terenu.

Kao što je već pomenuto, većina medija izveštava na osnovu kratkih vesti i činjeničnog izveštavanja, tako da naša istraživanja nisu uočila drastično kršenje etičkog kodeksa ili namerno širenje dezinformacija.

Najdrastičniji slučajevi kršenja profesionalnih standarda uključuju upotrebu oštrih reči, pretnje ratom, teorije zavere, provokacije, pa čak i slučajeve govora mržnje. Mnogi od ovih slučajeva su vidljivi čak i u naslovima priča. Tehnike privlačenja pažnje imaju za cilj senzacionalizaciju vesti koje doprinose atmosferi povećane napetosti i polarizacije. U nekim medijskim člancima koje smo pratili, postoje naslovi koji nisu potpuno tačni ili imaju tendenciju da podstaknu anti-srpsko raspoloženje, strah među građanima, ali i propagandu.

Često mediji na Kosovu dobijaju mišljenja različitih ličnosti u Srbiji, kao što su profesori ili stručnjaci za političke ili pravne probleme. Postoje slučajevi kada medijske kuće koriste uvrede „analitičara” kao naslove vesti.

Takođe, vredi napomenuti da se u mnogim naslovima vesti na Kosovu u onlajn medijima, kao i na televiziji, primećuje sve izraženija tendencija da se stvori atmosfera kao da Sjedinjene američke države više preferiraju Srbiju od Kosova.

Osim toga, naše istraživanje dovodi i do zaključka da mediji kreiraju različite narative i strategije u prezentaciji informacija, smeštajući ih u različite kontekste, u skladu sa svojim uredničkim politikama.

Na primer, srpski prorežimski mediji su veoma pristrasni u izveštavanju, podržavaju pozicije vlade bez ikakvog poziva na odgovornost, prenoseći slične ili iste usklađene poruke različitih aktera (nema pluralizma glasova) i često ne pružaju potpunu sliku ili objašnjenje punog obima događaja i njegovih posledica. S druge strane, vredi napomenuti da su N1 i Danas potpuno suprotni i prikazuju potpuno drugačiju sliku profesionalnih medija u Srbiji.

Zaključci i preporuke

Mediji u Srbiji i Kosovu samo delimično odgovaraju preporukama i standardima „novinarstva za mir”. Otprilike jedna trećina priča odnosi se na incidente, dok su ostale posvećene diplomatskim pregovorima i naporima u politici. Glavni mediji ne uspevaju da omoguće da se čuju sve strane. Izvori su ograničeni, većina njih su visoki zvaničnici koji promovišu svoje agende. Potencijali za saradnju takođe su retko vidljivi kroz izveštavanje. Direktni citati Albanaca u srpskim medijima i obrnuto se retko mogu čuti.

Perspektive i životi običnih ljudi na terenu retko se predstavljaju, ne samo u smislu suočavanja sa svakodnevnim problemima izazvanim nerešenim političkim situacijama, već i u smislu potencijala za međusobnu saradnju.

Iako ovim istraživanjem nije utvrđeno mnogo povreda novinarske etike, mogli smo identifikovati neke narative i strategije koje proizilaze iz različitih uredničkih politika i ometaju objektivnost izveštavanja.

Zbog toga dajemo sledeće preporuke novinarima i medijima:

- proširite bazu izvora, pružite „drugima” priliku da izraze svoja mišljenja
- istaknite teme koje naglašavaju saradnju i izgradnju mira
- tretirajte izveštavanje o incidentima sa posebnom novinarskom pažnjom, izbegavajte dodatno viktimiziranje i diskriminaciju
- dajte glas građanima, njihovim stvarnim izazovima i prilikama
- tražite odgovornost vlada i donosilaca odluka i postavljajte pitanja o njihovim politikama, uključujući i one o međusobnim odnosima
- razvijajte unutrašnje etičke standarde i dalje proširite postojeće novinarske kodekse kako biste osigurali tačnost, istinitost i odgovornost
- investirajte u terenski rad i priče i slike iz obe zajednice, prikažite stvaran život i osigurajte tačnost u vizuelnom predavljanju.

OKTOBAR 2023.

Ovaj izveštaj objavljen je u okviru projekta „Podsticanje medijske međukulturne razmene kao korak ka procesu pomirenja između Kosova i Srbije”, koji se realizuje uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo su odgovorne organizacije BIRN Srbija i Internews Kosova i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.